

Jezikoslovac Josip Jurin

Franjevac Josip Jurin rođen je 16. listopada 1730. u Primoštenu. Nisu sačuvani podaci o njegovu djetinjstvu, a vjerojatno je gramatičku školu i teologiju završio u zadarskome sjemeništu. Zaređen je 1753. godine. Novicijat je završio na Visovcu, a potom je slušao predavanja iz filozofije u Živogošću. Već je 1756. godine kao svećenik član splitskoga samostana na Dobrome. Jurinovo se ime ne pojavljuje u franjevačkim kronikama od 1756. do 1765. godine, pa se pretpostavlja da je u to vrijeme boravio na školovanju u Italiji, kako su naveli njegovi biografi i kako mu je to napismeno dopustio provincijal. Na Visovcu je 1765. djelovao kao „magister juvenum”, a od sljedeće je godine do svoje smrti boravio u Samostanu svetoga Lovre u Šibeniku, u kojemu je poučavao samostanske đake, bio gvardijanov zamjenik, a višekratno zamjenjivao i primoštenskoga župnika. Josip Jurin umro je 10. ožujka 1801. godine u Šibeniku.

Jurinov pedagoški rad na Visovcu i u Šibeniku razlog je nastanku njegovih djela. *Grammatica Illyricæ juventuti latino, italoquæ sermone instruendæ accomodata* (*Slovkinja slavnoj slovinskoj mladosti dijačkim, iliričkim i talijanskim izgovorom napravljena*), objavljena u Veneciji 1793. godine, nastala je kako bi autor svojim učenicima olakšao učenje latinskoga, hrvatskoga i talijanskoga jezika, o čemu u obraćanju naslovljenomu *Vridnočastnomu štioću* (VI. str.) kaže:

Ja ovo moje diloklopje ne sastavih za velike mudroznance, koji ne imadu tribe od malahni stvari, neg za mladiće počimaoce slavnog našeg naroda, ako bi bilo komu igda od potrebe služiti se (VI).

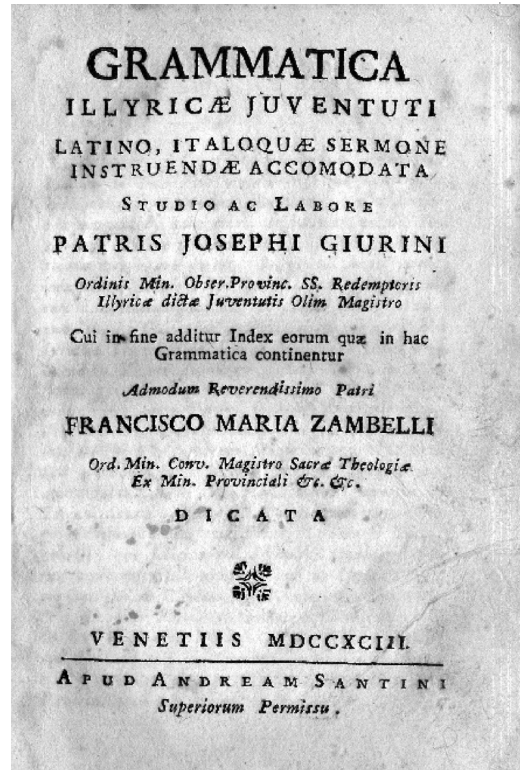
Međutim, poslužiti će „i onim koji ne razume ilirički, n.p. sudiocem u trganju pravdā, trgovcem u prodaji, piscem vrhu podloga, sloga i krivinā u razliki misti i gradovi etc.” (V).

Nakon najavljene trojezičnosti iz naslova očekivali bismo i kontrastivnu gramatiku, no Jurin se najviše zadržava na opisu latinskoga jezika hrvatskim metajezikom, iz kojega posredno i nesustavno možemo iščitati gramatičke zakonitosti hrvatskoga jezika. Na kraju drugoga sveska *Slovkinje* dodana je kratka gramatika hrvatskoga jezika, napisana talijanskim jezikom, *Osservazioni sopra i casi nomi, pronomi, preposizioni della lingua illirica, detta slava*, koja dopunjuje hrvatsku sastavnicu u *Slovkinji*. Naposljetku, gramatika talijanskoga jezika svedena je na primjere iz trećega stupca u oba sveska te talijanski metajezik kratke hrvatske gramatike. Gramatiku je Jurin napisao po uzoru na isusovački

udžbenik za učenje latinskoga jezika *De institutione gramatica libri tres* (1572.) Manuela Alvaresa. U trima knjigama gramatike, podijeljene u poglavlja, autor izlaže sklonidbu imenica, pridjeva i zamjenica u latinskome jeziku, potom komparaciju pridjeva, donosi pravila za određivanje roda imenica, analizira vrste riječi, no najvećim se dijelom bavi glagolima i njihovim konstrukcijama, a potom i konstrukcijama drugih vrsta riječi.

Opsegom skromnu gramatiku hrvatskoga jezika Jurin najavljuje u 17 *nota*, tj. bilježaka, u kojima razlaže sklonidbu imenica po vrstama i rodovima, potom govori o pridjevima, zamjenicama, brojevima i prijedlozima. Spominjući lokativ i instrumental kao slavenske jezične posebnosti, Jurin se poziva na naturaliziranoga Dubrovčanina, Talijana Ardelija Della Bellu, autora gramatike *Istruzioni grammaticali della lingua illirica* dodane kapitalnomu rječniku *Dizionario Italiano, Latino, Illirico* (1728.). Usporedbom dviju gramatika vidljivo je da je Della Bella Jurinu poslužio kao izvor koji je autor *Slovkinje* preradio i skratio, no nije ga u svemu slijepo slijedio. Tako npr. Marko Kosor uočava da Jurin sklonidbu imenica na *-ac* zaboravlja ilustrirati paradigmom imenice *otac*, a ne prenosi ni Della Bellin naputak o ispadanju glasa *t* u kosim padežima iste imenice te bezrazložno u istu skupinu dodaje nekoliko imenica na *-ač*: *kovač, svirač, pivač*.

U gramatici se nalaze još neki dodatci: gramatičke figure, kalendar te rječnik koji zauzima 57 stranica – mala, no važna riznica riječi. Početna je natuknica latinska, slijedi talijanska pa hrvatska. *Sequitur adjectio vocum Biblicum* zauzima tridesetak stranica i poredan je abecedno, a *De vocabulis domesticis* Jurin je organizirao konceptualno, što vidimo iz podnaslova ovoga dijela rječnika: *Od zemlje, Od vode, Od zraka, Od vatre, Od božanskih imena, Od ljudskih imena, Od životinjskih imena* itd. Polazne latinske natuknice ni unutar jednoga hiperonima nisu poredane abecedno. Budući da je Jurinu hrvatski jezik ciljani, ne čudi što je u okviru hrvatske natuknice donosio po nekoliko sinonima (koji nisu svaki put ni bili sinonimi, barem nisu u potpunosti pokrivali isto semantičko polje), nerijetko i kontaktnih (*vilaet, misto, pokraina; ocat, kvasina*).

Fines, nium, m. Plur. *il confine, i confini*, mejasc, kraji, medja. (406)

Annus, i, m. *l'anno*. Godisšte, vrijeme, dobba, litto &c. (405)

Slovkinja je napisana za dopreporodno vrijeme karakterističnim fonološko-morfonološkim pravopisom (*razputje, rasputje; šibka, šipka*). Gramatika je pisana štokavskom ikavicom uz mjestimične jekavizme (*rika, rieka; vitar, vietar*). U temeljni je štokavski Jurin dodao nešto dalmatinizama čakavskoga (*pržina, tovar*) ili romanskoga podrijetla (*postoli, kukumar*), crkvenoslavenizama (*časoslov*), kalkova i novotvorenicâ. Njegov se jezični purizam najbolje može vidjeti u gramatičkome nazivlju koje je stvorio sam, kalkirajući, ili ga je preuzeo od dvojice autora alvaresovskih gramatika koje su prethodile *Slovkinji* Tome Babića i Lovre Šitovića, koje izrijekom navodi kao svoje uzore. *Rvatsko* nazivlje Jurin drži jednakovrijednim onomu iz klasičnih jezika, pa upotrebljava sljedeće nazive:

<i>ime (nomen)</i>	<i>rič (verbum)</i>	<i>zajmenak (pronomem)</i>	<i>broj (numerus)</i>
<i>pristavak (praepositio)</i>	<i>priričak (adverbium)</i>	<i>kip (persona)</i>	<i>prilika (figura)</i>
<i>pleme (genus)</i>	<i>padnutje (casus)</i>	<i>način (modus)</i>	<i>vrijeme (tempus)</i>
<i>dionstvo (participium)</i>	<i>meumetak (interjectio)</i>	<i>prigibanje (declinatio)</i>	<i>sastavljanje (conjugatio)</i>

Po uzoru na rječnik latinskoga jezika za školsku uporabu *Dictionarium latinum talijanskoga redovnika, leksikografa i humanista Calepina* objavljen 1502. godine nastao je cijeli niz rječnika koji su Calepinovi nasljedovatelji prerađivali i proširivali, a riječ *calepino* u talijanskome je jeziku postala sinonimom za latinski rječnik. Rječnik je poslužio i kao uzor Josipu Jurinu za njegov veliki neobjavljeni trojezičnik latinsko-hrvatsko-talijanski i talijansko-latinsko-hrvatski, *Calepinus trium linguarum*, u tri sveska. Treći je svezak dodatak prvim dvama: prva njegova polovica latinsko-talijansko-hrvatski rječnik, a druga talijansko-latinsko-hrvatski rječnik. U hrvatskome se dijelu rječnika Jurin služio Mikaljinim *Blagom jezika slovinskoga* te već spomenutim Della Bellinim djelom *Dizionario italiano-latino-illirico*. Rječnik donosi riječi hrvatskoga jezika koje su se Jurinu činile jasnima i općepoznatima jer ih je čitao u lektiri ili čuo u svakodnevnome

govoru. Za nepoznate je pojmove Jurin stvarao novotvorenice, katkad uspješno tvorene (*mudroknjižnik* ‘filozof’; *nabodnik* ‘izumitelj’; *nadomet* ‘prekomjerno’), a katkad i malo manje uspješno (*jekanje* ‘jeka’; *mediti* ‘skupljati med’; *nogast* ‘koji ima noge’). Kako u Jurinovo vrijeme nije bilo specijaliziranih rječnika, velika je njegova zasluga u pokušaju stvaranja nazivlja iz matematike (*osobiti* ‘razdijeliti’), fizike (*poteženje* ‘ubrzanje’; *kuželjati* ‘zagrijati se’), agronomije (*oškaljati* ‘očistiti od kamenja’; *panjiti* ‘prvi put kopati neobrađenu zemlju’), građevine (*naselište* ‘naselje u nastanku’; *otaja* ‘zaklonjeno mjesto’), trgovine (*kupovište* ‘trgovište’; *lidžbanje* ‘licitacija’) itd.

U rukopisu je ostavio još nekoliko djela: *Knjige sv. Jeronima*, *Čudoredna* i *Knjige litogodišnje*.

Jurin svojom gramatikom pridonosi kontinuitetu opisa hrvatskoga jezika. Njegovi leksikografski zahvati, ponajprije njegove novotvorenice, vrijedan su prinos leksičkomu fondu hrvatskoga jezika.

ESF projekt HR.3.2.01-0222

Latinska gramatika Josipa Jurina LAGRAJU

Projekt voditeljice dr. sc. Vladimire Rezo odvija se u Odjelu za povijest hrvatskoga jezika i povijesnu leksikografiju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. U okviru projekta transkribirat će se hrvatski metatekst gramatike, prepisati latinski tekst te prevesti talijanski dio gramatike. Projekt traje 15 mjeseci, od 1. srpnja 2015. do 30. rujna 2016. godine, a financira ga Socijalni fond Europske unije.